
Obrona pracy doktorskiej Bohdana Wilamowskiego z Olsztyna.

Komunikaty Mazursko-Warmińskie nr 1, 111-117

1964

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

zały się później słuszne. Część rodziny Lehndorffów zamieszana w wypadki z lipca 1944 r. padła ofiarą surowych restrykcji gestapo).

Te okoliczności zapewne miały pasować go we własnych oczach na orędownika walki z systemem hitlerowskim i dać mu moralne prawo do pisania o „mordach i gwałtach” drugiej strony.

Andrzej Skrobcki

KRONIKA NAUKOWA WOJEWÓDZTWA OLSZTYŃSKIEGO

OBRONA PRACY DOKTORSKIEJ BOHDANA WILAMOWSKIEGO Z OLSZTYNA

W dniu 19 lutego 1964 roku odbyła się na Wydziale Rolniczym Wyższej Szkoły Rolniczej w Olsztynie publiczna obrona pracy doktorskiej adiunkta mgra Bohdana Wilamowskiego pt. *Studia założeni i początków osadnictwa rolniczego na terenie woj. olsztyńskiego w latach 1945—1948*. Promotorem był kierownik Katedry Ekonomiki i Organizacji Rolnictwa prof. dr Kazimierz Majewski, a recenzentami: prof. dr Witold Staniewicz z WSR-u w Poznaniu i doc. dr Piotr Wójcik z WSR-u w Olsztynie. Praca obejmuje łącznie około 800 stron maszynopisu.

Autor prowadził od szeregu lat studia nad osadnictwem wiejskim i zagospodarowaniem rolniczym woj. olsztyńskiego w pierwszych latach po wyzwoleniu. Częściowe wyniki tych prac były publikowane m. in. w „Komunikatach Mazursko-Warmińskich”. Omawiana praca doktorska koncentruje się na podstawowym elemencie sił wytwórczych, mianowicie na człowieku. Na tle rozwoju poszczególnych dziedzin życia społeczno-gospodarczego przedstawiony został w niej głównie proces zasiedlania i początków zagospodarowania rolniczego oraz współzycia poszczególnych grup ludności.

Wybór problematyki autor uzasadnił następująco:

I — omawiany w dysertacji okres należy niewątpliwie do najbardziej brzemiennych w skutkach gdyż: 1) Powrót tych ziem do macierzy był dla polskiej ludności rodzimej i całego narodu największym wydarzeniem na przestrzeni całych dziejów; 2) Nastąpił przewrót w sytuacji nie tylko geopolitycznej Warmii i Mazur, ale i całych ziem polskich; 3) Odzyskaniu tych ziem towarzyszą rewolucyjne zmiany ustrojowe; 4) Nowe usytuowanie, nowy ustrój, zniszczenie wojenne itp. powodują konieczność zupełnej rekonstrukcji życia społeczno-gospodarczego; 5) W omawianym okresie nastąpiły na tych terenach, jak zresztą w całej Polsce, ruchy migracyjne, nie znane co do zakresu ani co do ich różnorodności i złożoności.

II. Tworzenie nowego społeczeństwa na tych ziemiach połączone było z równoczesnym rozwiązywaniem wielu skomplikowanych procesów, a szczególnie: 1) kończył się jeden system gospodarowania i rozpoczynał nowy, a równocześnie następowała zupełna rekonstrukcja społeczeństwa pod względem etnicznym i klasowym; 2) Początkowy brak koncepcji i słabość władzy były przyczyną działania żywiołowego w dziedzinach wymagających precyzyjnych planów i konsekwentnej ich realizacji, co w rezultacie spowodowało nie tylko osiągnięcia, ale i poważne błędy; 3) Początkowy konglomerat różnych grup

ludności stwarzał trudności współżycia i wylaniał szereg złożonych zjawisk socjologicznych, na rozwiązanie których brak było w pierwszym okresie sił i czasu; 4) Dodatkowo i ujemne rozwiązania z tego okresu wywarły i będą wywierać wpływ na dalszy rozwój regionu i dlatego ich poznanie może ułatwić ustalenie programu przyszłych przeobrażeń.

III. Koncentracja na sprawach ludności rolniczej związana jest ze specyfiką regionu, albowiem: 1) sprawy ludnościowe były zawsze najtrudniejszym do rozwiązania problemem tego regionu, czego dowodem chociażby narastający kiedyś problem *Ostflucht*; 2) Rolnictwo jest i długo będzie dominującym działem gospodarki narodowej na tym terenie, a w związku z tym sprawa ludności rolniczej wysuwa się jako czołowy element produkcyjny; 3) Człowiek jest zawsze najistotniejszym składnikiem sił wytwórczych, a przy powstałych zniszczeniach wojennych głównie decydował o możliwości produkcji rolniczej, gdyż siła robocza przede wszystkim mogła zastąpić inne brakujące elementy produkcji; 4) Od tego, jak rozwiązane zostały sprawy ludności rolniczej, zależy rozwój rolnictwa przez całe następne dziesiątki lat; 5) Ze względu na duży udział polskiej ludności rodzimej oraz ludności ukraińskiej w ogólnej liczbie mieszkańców problematyka ludnościowa woj. olsztyńskiego należy do najbardziej złożonych i ciekawych.

Nakreślona w skrócie najważniejsza problematyka przedstawiona została w jedenastu rozdziałach. Podział na rozdziały oparto głównie na rzeczowym podziale materiału. W ramach poszczególnych rozdziałów zastosowano układ chronologiczny.

Jednym z głównych zadań jakie postawił sobie autor było odnalezienie możliwie wszystkich materiałów źródłowych dotyczących okresu powojennego oraz opracowanie podstawowych danych faktograficznych, a liczbowych w szczególności. Praca zawiera więc bogatą dokumentację źródłową oraz materiał statystyczny w tablicach i wykresach. Przy okazji autor wykazuje istniejące braki w dokumentacji badanego okresu i wskazuje na potrzebę ich usunięcia. Częściowo rolę tę spełnia również omawiana praca.

Studia dotyczą głównie lat 1945—1948. Rok 1945 jest bowiem początkiem masowego osadnictwa oraz zagospodarowania rolniczego po wyzwoleniu tych ziem. Na roku 1947 kończy się masowe osadnictwo, a od roku 1948 zamiera osadnictwo, szczególnie w gospodarstwach chłopskich, a nasilają się prace związane z regulacją spraw własnościowych. W tym roku zarysowują się również początki nowej, zmierzającej do kolektywizacji, polityki agrarnej. Dla porównania większość danych liczbowych obejmuje również rok 1939 i inne lata przedwojenne oraz rok 1950, w którym przeprowadzono spis powszechny. Niektóre tablice zawierają nawet dane porównawcze sięgające roku 1960, tzn. ostatniego spisu powszechnego.

Studiami szczegółowymi objęto tereny woj. olsztyńskiego bez należącego do 1950 roku do woj. warszawskiego powiatu działdowskiego i bez powiatu nowomiejskiego, który do 1950 roku wchodził w skład woj. bydgoskiego. W celach porównawczych podano dla okresu przedwojennego dane dotyczące całych Prus Wschodnich, a dla okresu powojennego liczby dotyczące i innych ziem północnych oraz wschodnich, jak również całej Polski. Wszystkie podstawowe dane liczbowe ujęte są w przekroju powiatowym, a niektóre tablice zawierają grupowanie powiatów w cztery rejony różniące się pod względem przebiegu osadnictwa oraz składu ludnościowego.

Praca ma charakter monograficzny. Bardzo szeroko wykorzystano w niej metody stosowane w studiach nad problematyką społeczno-ekonomiczną, a ekonomiką rolnictwa w szczególności.

Cele, zakres, materiały źródłowe, metoda i forma opracowania stanowią podstawową treść rozdziału pierwszego.

Dla lepszego zrozumienia warunków powstałych na terenie woj. olsztyńskiego po wojnie nieodzowne było choć pobieżne prześledzenie przeszłości tych ziem. W rozdziale drugim główna uwaga skoncentrowana została na rozwoju sytuacji ludnościowej regionu w minionych wiekach, a na osadnictwie i różnych innych ruchach migracyjnych związanych ze wsią b. Prus Wschodnich w szczególności. Rozwój terenów woj. olsztyńskiego w okresie przedwojennym omówiono szerzej w rozdziale drugim. Autor wykazał, że jedną z przyczyn niepowodzeń gospodarczych b. Prus Wschodnich było ich odizolowanie od naturalnego zaplecza ekonomicznego tzn. od reszty ziem polskich i że rozwój tego regionu jest możliwy tylko w ramach polskiego organizmu gospodarczego. Powrót Warmii i Mazur do macierzy poprawił również usytuowanie geopolityczne wschodniej, a częściowo i środkowej Polski m. in. na skutek skrócenia połączeń z morzem.

Szerzej naświetlono przede wszystkim zmiany w obliczu wsi, a rolnictwa w szczególności. Z analizy danych liczbowych wynika, że największy skok w rozwoju dokonało rolnictwo tych ziem na przełomie XIX i XX wieku. Od początku I do początków II wojny światowej obserwuje się prawie zupełny zastój. Dużo uwagi poświęcono w pracy sprawie zniszczeń wojennych. Najdotkliwsze były one w inwentarzu żywym. Naświetlenie sytuacji społeczno-gospodarczej w czasie przejmowania tych ziem przez władze polskie kończy rozdział trzeci.

Następny rozdział poświęcono pracom nad koncepcjami rozwojowymi woj. olsztyńskiego w ramach polskiego organizmu gospodarczego. W tej części opracowania zobrazowana jest ewolucja poglądów od okresu przedwojennego do lat powojennych na możliwości rozwojowe Warmii i Mazur w łączności z Polską. Podkreślono wpływ zmian społeczno-ekonomicznych w poszczególnych okresach na ewolucję koncepcji rozwojowych różnych działów gospodarki narodowej na tych terenach. Wszystkie analizowane plany dotyczyły rolnictwa, a szczególnie produkcję zwierzęcą jako podstawę produkcji materialnej tego regionu. Na uwagę zasługuje fakt, że woj. olsztyńskie pierwsze po wojnie opracowało wytyczne planu długofalowego oraz podstawowe wskaźniki rozwoju w ramach planu 3-letniego.

W rozdziale szóstym omówiono poszczególne fazy rozwoju administracji, a w następnym zobrazowano sytuację w zakresie bezpieczeństwa. Szczególną uwagę zwrócono na trudności, z jakimi borykały się władze. Słabość władzy była m. in. wynikiem: 1) niedostatecznego zasiedlenia oraz chwilowej przewagi ludności niemieckiej, utrudniającej pracę; 2) słabe przygotowanie fachowe kadr pracujących w administracji; 3) rozbieżność tendencji społeczno-politycznych w społeczeństwie; 4) słabość organów bezpieczeństwa; 5) bardzo słabe wyposażenie w środki materialne organów władzy. Początkowo pewne komplikacje powodowało istnienie dwóch ośrodków dyspozycji: a) Armii Czerwonej, b) polskiej administracji. Zaprowadzenie ładu okupacyjne zostało dużymi ofiarami organów bezpieczeństwa (UBP, KBW i MO). Rozwój administracji państwowej, podnoszenie poziomu jej pracy i poprawa warunków bezpieczeństwa, jakie z biegiem czasu następowały, wskazywały na stałe umacnianie się

państwowości polskiej na tych terenach. Od sprawności działania władzy i warunków bezpieczeństwa w głównej mierze zależało powodzenie planowego zasiedlenia i zagospodarowania tych ziem oraz efektywność wszelkich innych prac.

Przejsiłem już do bezpośrednich rozważań nad problematyką osadnictwa rolniczego są studia nad ustrojem rolnym. Zagadnieniom tym poświęcono rozdział siódmy, który omawia głównie poglądy i akty prawne wytyczające kierunki polityki agrarnej oraz rozdział ósmy obrazujący powstawanie nowego ustroju rolnego. Podstawą całego osadnictwa były bowiem ustalenia w sprawach ustroju rolnego na tych ziemiach. Początkowo istniały w tym zakresie bardzo duże rozbieżności.

Spór toczył się na dwóch płaszczyznach: 1) podział użytków rolnych między gospodarstwa chłopskie i państwowe oraz rola tych ostatnich w rozwoju całego rolnictwa i 2) sprawa górnej granicy wielkości gospodarstw chłopskich. Bezpośrednio po wojnie faworyzowano gospodarkę chłopską kosztem państwowej. Ta ostatnia miała się ograniczać do tzw. „ośrodków kultury rolnej” i pełnić rolę usługową w stosunku do gospodarki chłopskiej. Od 1947 r. zwycięża koncepcja głosząca, że gospodarstwa państwowe winny zwiększyć swój stan posiadania, gdyż muszą one odegrać zasadniczą rolę w produkcji towarowej.

Jeżeli chodzi o wielkość indywidualnych gospodarstw chłopskich, to zwyciężył pogląd postulujący, by tworzyć gospodarstwa do 15, a najwyżej do 20 ha, czyli takie, które może jedna rodzina bez korzystania z siły najemnej obrobić. Odgórny nacisk władz szedł w kierunku zaniżania norm obszarowych. W wyniku tej polityki stale zmniejszała się przeciętna wielkość gospodarstw chłopskich. Prowadzona do roku 1948 tzw. „regulacja” odznaczała się przesadnym okrawaniem gospodarstw chłopskich na rzecz państwowych. Zapoczątkowało to w wielu miejscowościach kłopotliwy do dziś problem nie rozdysponowanej na zawsze ziemi.

Jedną z przyczyn powstawania niepożądanych tendencji w kształtowaniu struktury rolnej i całej polityki agrarnej było patrzanie na sprawy ziem zachodnich przez pryzmat rozdrobnionej gospodarki chłopskiej ziem dawnych. Zasadnicze rozstrzygnięcie sprawy ustroju rolnego przynosi dopiero dekret z 6 IX 1946 r.

Przedłużeniem i rozwinięciem tematyki, polityki i struktury agrarnej jest rozdział dziewiąty zajmujący się studiami nad powstawaniem i zmianami koncepcji w zakresie polityki osiedleńczej. Autor wykazuje bardzo duży wkład twórczy Rady Naukowej dla zagadnień ziem odzyskanych na tym odcinku. We współdziałaniu z administracją terenową wypracowała ona szereg cennych koncepcji. Najpoważniejszym dorobkiem jest jednak tzw. „regionalny plan osiedleńczy”. Przewidywał on utworzenie w woj. olsztyńskim (po skorygowaniu błędów na skutek mylnego zarysowania granicy północnej) 85 400 gospodarstw, na których miało być 385 000 osób ludności rolniczej. Przewidywano, że tereny te zostaną zasiedlone przez repatriantów z byłego województwa wileńskiego i nowogródzkiego oraz przez przesiedleńców z województw wschodnich i warszawskiego. Główną wadą planu regionalnego jest to, że dotarł on do terenu dopiero w roku 1946, kiedy główna fala repatriacji i przesiedleń już minęła.

Przed ogłoszeniem „planu regionalnego”, który był ustalony na szczeblu centralnym, olsztyńskie władze wojewódzkie wypracowały szereg własnych

koncepcji. Jedną z nich było postanowienie, by ludność z pogranicznych powiatów woj. warszawskiego i białostockiego, która stała się najważniejszym rozsadnikiem tzw. „szabru” i nieporozumień z polską ludnością rodzimą, osiedlać tylko w powiatach północnych woj. olsztyńskiego, zaludnionych naj słabiej. Ta, jak i wiele innych koncepcji, mających najczęściej ten sam cel, zostały zrealizowane tylko w minimalnym stopniu. Brak było bowiem sił, by postanowienia te mogły być wcielone w życie.

Z tematyki związanej z przebiegiem osadnictwa rolniczego wyodrębniona została w rozdziale dziesiątym problematyka polskiej ludności rodzimej oraz Niemców. Sprawy te obok warunków bezpieczeństwa i spraw ustrojowych wywarły najmocniejsze piętno nie tylko na osadnictwie, ale i na przebiegu zagospodarowania rolniczego. Ze względu na jego złożony charakter zagadnienie to wymagało szerszego omówienia. Pełniejsze potraktowanie tej problematyki podyktowane było i tym, że sprawa ludności rodzimej występuje w tej skali tylko w woj. opolskim i olsztyńskim.

Omówieniu ogólnego przebiegu osadnictwa, a szczególnie jego rezultatów, poświęcony został końcowy rozdział pracy. Bardzo szeroką tematykę tego rozdziału ujęto głównie w zestawieniach statystycznych, mapach i wykresach. Część opisowa jest w stosunku do prezentowanego materiału bardzo skromna i koncentruje się w ogólnych wnioskach.

Po omówieniu powstania i rozwoju placówek zajmujących się osadnictwem zobrazowano w tym rozdziale poszczególne fazy zasiedlania województwa. Wielka i trudna ta akcja zapoczątkowana została od strony województwa białostockiego, gdzie już 5 II 1945 r. powstał referat mazurski PUR. Stopniowo rozwija się napływ ludności również od strony województwa warszawskiego, a następnie i z kierunku Pomorza.

Mimo prób ujęcia osadnictwa w ramy zorganizowane dominują początkowo spontaniczne ruchy migracyjne. Najwięcej elementów planowości ma repatriacja Polaków z ZSRR. Napływ przesiedleńców jest raczej żywiołowy. Bardziej uporządkowany przebieg ma zasiedlanie powiatów północnych i środkowych, a najwięcej dowolności dominuje w powiatach przygranicznych.

Opanowanie żywiołowości następuje wraz z zahamowaniem osadnictwa indywidualnego. Zapoczątkowane w 1946 r., a rozwinięte głównie w 1947 r. osadnictwo grupowe ma z zasady przebieg bardziej zorganizowany i odbywa się zgodnie z ustalonymi bieżącymi planami. Również przesiedlenia ludności ukraińskiej w ramach tzw. „akcji W” ujęte były w szczegółowo przemyślane plany. Ponieważ jednak ilość przesiedlonych poważnie przekroczyła liczby planowane, w końcowej fazie zaszła konieczność odstąpienia od pierwotnych założeń co do zasad rozmieszczenia ludności ukraińskiej.

Dzięki „akcji W” poważnie poprawiło się zaludnienie powiatów północnych. Wcześniejsze próby rozwiązania tego problemu nie dały pożądanego rezultatów. Niechęć do osiedlania się w tych rejonach podyktowana była m.in. gorszymi warunkami bezpieczeństwa, większymi zniszczeniami wojennymi, niekorzystną strukturą agrarną i ogólnie niskim stopniem zagospodarowania itp.

Corocznie wszystkie rodzaje ruchów migracyjnych nasilały się wiosną, a spadały w okresie zimy. Główna fala przesiedleńców i repatriantów napłynęła w 1945 r. i do połowy 1946 r. W okresie tym osiedliło się około 80% ogólnej liczby ludności, która przybyła w latach 1945—1948. W 1945 r. dominuje napływ

przesiedleńców, a na rok 1946 przypada szczytowa fala przyjazdu repatriantów. Od 1947 r. repatriacja wygasa prawie zupełnie, a w miesiącach letnich przeprowadzona jest tzw. „Akcja W”. W stosunku do krzywej wzrostu zasiedlenia ludnością wiejską, obrazującą całe woj. olsztyńskie, w pierwszej fazie największe tempo osadnictwa wykazują powiaty południowe, a w drugiej przede wszystkim powiaty północne.

W porównaniu z 1939 r. dużo większe osiągnięcia uzyskano w omawianym okresie pod względem zasiedlenia ludnością rolniczą, aniżeli całej ludności wiejskiej. Wynika stąd, że słabsze było zasiedlenie rodzinami pozarolniczymi, reprezentującymi zawody pracujące na rzecz obsługi produkcji rolnej i ludności wiejskiej. Niedorozwój usług jest do dziś najsłabszą stroną struktury zawodowej ludności wiejskiej.

W poszczególnych powiatach różna jest struktura ludności pod względem miejsc jej pochodzenia. Ludność rodzima dominuje w powiatach środkowych. Mniej jest jej na pograniczu południowym, a najmniej w powiatach północnych. Zupełnie odwrotne proporcje są jeżeli chodzi o udział repatriantów w ogólnej liczbie mieszkańców wsi. Stosunkowo najbardziej równomierny w całym województwie jest procent przesiedleńców. Ludności z akcji „W” jest najwięcej w powiatach północnych.

Omawiając wyniki osadnictwa autor przeprowadza charakterystykę poszczególnych grup ludności wiejskiej. Dąży również do określenia ich wartości jako podstawowego elementu sił wytwórczych. Wskazuje na dodatnie i ujemne strony zasiedlenia terenów tych przez zróżnicowane grupy ludnościowe.

W końcowej części przedstawiono ogólną charakterystykę zagospodarowania rolniczego woj. olsztyńskiego. Wykazano duże jak na tak krótki okres czasu osiągnięcia. Było to możliwe dzięki dużej pomocy ze strony państwa. Dominującą jednak rolę odegrał zapał, z jakim wzięli się do pracy rolnicy na ziemiach odzyskanych. Duża wydajność pracy ludności wynikała również z korzystnej struktury wieku i płci ludności napływowej. Bardzo niekorzystną sytuację pod tym względem reprezentowała natomiast polska ludność rodzima oraz niemiecka, co było jedną z podstawowych przyczyn jej niskiej produktywności, a w związku z tym i trudności gospodarczych tych grup ludności.

Korzystna struktura wieku ludności zamieszkującej te tereny w wyniku ruchów migracyjnych lat 1945—1948 stworzyła bardzo dobre warunki rozwoju woj. olsztyńskiego również w latach następnych. Forsowanie osadnictwa wiejskiego mimo piętrzących się najróżnorodniejszych trudności okazało się dlatego bardzo słuszne.

Jak wiadomo o rozwoju produkcji i o wielkości tworzonego dochodu narodowego decyduje ten element produkcji, którego jest najmniej. Po wyzwoleniu istniała ziemia, nie najgorzej było z zabudowaniami, słabiej już przedstawiała się sprawa narzędzi i różnych środków obrotowych. Najgorzej układała się sytuacja w zakresie wyposażenia w inwentarz żywy. Głównym jednak hamulcem rozwoju rolnictwa był brak siły roboczej. Ten element bowiem warunkował efektywne wykorzystanie pozostałych. Forsowanie zaludnienia uzasadnione było i tym, że praca ludzka może często stanowić element substytucyjny w stosunku do innych, będących w minimum składników uczestniczących w procesie produkcji.

Pracę zamyka autor ogólnym wnioskiem, w którym stwierdza, że zasiedlenie było największym wkładem gospodarczym w odbudowę tych ziem. Mimo

nieuniknionych w takich warunkach błędów i niepowodzeń na niektórych odcinkach w sumie przeprowadzenie osadnictwa uznać należy za bardzo duży sukces młodej władzy ludowej. W latach 1915—1948 stworzono trwałe podstawy prawidłowego rozwoju województwa olsztyńskiego, jako części składowej Państwa Polskiego.

Omówiona praca uzyskała bardzo pozytywne oceny obydwóch recenzentów. Prof. dr W. St a n i e w i c z podkreślił dobrą i wszechstronną dokumentację, doskonałą znajomość badanej problematyki, rzetelność i odwagę w podejmowanych problemach bardzo kłopotliwych i złożonych oraz wyraził uznanie za podjęcie tak trudnej pracy pionierskiej. Drugi recenzent doc. dr P. W ó j c i k dał podobną ocenę pracy. Równocześnie podkreślił trudności jakie nastęczało wykonanie omawianej pracy. Wskazał on również na jej znaczenie dla bieżącej polityki państwa oraz dla badań naukowych prowadzonych przez Wyższą Szkołę Rolniczą w Olsztynie oraz przez inne placówki na innych terenach. Bogactwo materiału zawarte w pracy stanowi również zdaniem recenzentów podstawę do szeregu przyczynkowych prac badawczych. Dysertacja ta wypełniła istniejącą w tym zakresie lukę, a zarazem stworzyła podstawę do dalszych wszechstronnych badań. Wysoko oceniony został obiektywizm naukowy, dzięki któremu wiele spraw drażliwych wydobyto na wierzch z pewną oceną wartościującą.

Na podkreślenie zasługuje również obszerna dyskusja jaka miała miejsce w czasie obrony pracy. Świadczy to o dużym zainteresowaniu powyższą problematyką. Dyskutanci również bardzo wysoko oceniali walory omawianej pracy doktorskiej.

Na obronę stawiło się liczne grono osób, przede wszystkim z miejscowej uczelni oraz z Olsztyna.

W wyniku tajnego głosowania Rada Wydziału Rolniczego WSR-u jednogłośnie przyjęła pracę doktorską i na następnym posiedzeniu również jednogłośnie nadała B. W i l a m o w s k i e m u tytuł doktora nauk rolniczych i leśnych.